

Beograd – Budapest – Prag

Inden afrejsen til Prag så jeg mit snit til at besøge museet for partisanernes indsats under Anden Verdenskrig. Så vidt jeg kan konstatere, er museet nu ændret eller ikke eksisterende. Det var en gruopvækkende oplevelse, men gav en vis forståelse for det had, som folket stadig havde til nazismen. Billede efter billede fortalte om tyskernes skånselsløse behandling ikke blot af partisanerne, men også af civilbefolkningen. Kampene havde været nådesløse og lidelserne ubeskrivelige. Da jeg gik derfra tænkte jeg på lille Danmarks skæbne og vor indsats i modstandskampen – beskrevet igen og igen, ofte i et tvivlsomt rosenrødt skær – jugoslaviske veteraner ville vel betragte vor indsats som en tur med familien i Tivoli en søndag formiddag i sommersonne.

Budapest

Da toget skulle gøre et ophold på flere timer i Budapest, besluttede Niels og jeg at desertere og beskue byen. Dette var alle tiders chance. Vi tog vore pakkenelliker på nakken og stak af. Da vi var sikre på, at toget var kørt, gik vi tilbage til stationen – klagede vor nød, tilsyneladende ulykkelige og hjælpeløse. Med grimasser svarende til situationen blev vort Schauspiel belønnet med en billet til næste tog.

Men først ville vi opleve denne herlige by. Prag måtte vente.

Det blev til et par dages ophold med overnatninger rundt om i parkerne. Dagen og af vejen klarede vi ved at tuske med blandt andet proviant – amerikansk pulverkaffe – alt organiseret i Nemila. Ungarernes situation var en ganske anden, end den vi havde oplevet i Jugoslavien. Der var varer i butikkerne – folk var pænt klædt – restauranterne var velbesøgte også af de mange russiske soldater, man så overalt.

Men vi fik set byen og ville videre. Næste hurdle var billetterne, som i mellemtiden var blevet forældede. Vi hoppede om bord – så længe vi kunne blive i toget, gik det under alle omstændigheder mod Prag. Billetteringen udviklede sig til en frygteligt palaver, men igen spillede vi dumme – uvidende og øgede sprogforbistringen til højder, som fik den ellers ihærdige konduktør til at opgive. For øvrigt var vi ikke mere på måsen end, at vi kunne hygge os i en spisevogn med klunker og gevandter, dateret fra det østrigsk – ungarnske kejserriges storhedstid.

Prag

Her fik vi igen kontakt med brigaden. Verdensungdomsforbundet havde arrangeret en festival. Grupper fra al verdens lande dukkede ustandseligt op til ca. en uges ophold. USA manglede dog, årsagen hertil var givetvis Den kolde Krigs start. Udstillinger, koncerter, film og teater med optræden af grupper fra forskellige lande fulgte slag i slag og var et appetitvækkende overflødhedshorn.

Uffe og andre med initiativ havde fået arbejde på en byggeplads, og jeg valgte at gøre dem selskab. Niels var meget mod sin vilje tvunget til at tage hjem, han skulle lige se til sin gamle mor. Som jeg, fandt Uffe festivalen og Prag som en mere end spændende by.

Den var præget af gammel europæisk kultur, og mirakuløst sparet for krigens ødelæggelser. De mange knejper og barer var tilløkkende på trods af en streng rationering, som dog ikke gjaldt for spiritus og øl, som var velsmagende og utroligt billigt.

De mange værtshusbesøg gav mig mange gode venner, som også fik betydning i de kommende år, men det vender jeg tilbage til.

Byggepladsen

var for os bekvemt placeret ved en sporvognslinjes endestation, hvilket littede vore daglige udflugter til den indre by. Byggepladsen var af en for os ukendt størrelse, nærmest uoverskuelig og dannede baggrund for et byggeri af boligblokke med tilhørende faciliteter

Til højre: Kongrespaladset. samlingssted for festival deltagerne.

Billede fra 1969

Her ses ovf. tv. og nedenfor resultatet af vor indsats for boligsøgende i Prag. Adressen var Cernokostoleca Ulica, Ulica kan oversættes som gade eller vej. Uvist fandt jeg det morsomt at udtale denne adresse – vel en form for udtale-akrobatik – der viste sig at komme mig til gode på senere rejse, da jeg dermed genfandt byggepladsen, som nu var forvandlet til et nydeligt forstadskvarter.

Arbejdsmand for en tid

Vi blev indkvarteret i barakker med værelser til ca. 10 til 12 personer, men vi har næppe været mere end seks danske i hvert. To etagers køjer var nattelejet.

I vor baraks umiddelbare nærhed var kantine, hvor mad og pilsnere kunne indtages. Kokken eller bestyreren var et ualmindeligt, venligt menneske, som af ingen ting kunne skabe forholdsvis god mad, men nudler og knotel undgik vi ikke. Lønnen blev udbetalt hver fredag efter fyraften af en Baumeister.

Arbejdet

På pladsen var et jernbane- og adskillige tipvognsspor. Fra en rampe skulle vi tømme jernbanevogne og læsse tipvognene, som befandt sig på et lavere plan.

Godset var grus – mursten og cement. Murstenene sled huden af hænderne, vi havde godt nok fået udleveret stykker fra gamle bildæk til beskyttelse, men de var uanvendelige.

Sand og grus var forholdsvis problemløst, da det kunne skovles direkte ad en slidsk ned i tipvognene. Cementen derimod forsøgte alle at undgå, da den var i sække af papir – vægt 50 kg.. Da sækkene ofte var gået i stykker, blev vi pudret og kunne bedst sammenlignes med pjerrot fra Tivoli. Da det meste af Europa led under tørke – en af århundredets værste, var vandmangel og dermed mulighederne for at vaske sig begrænsede.

Jméno *Broc Anne*

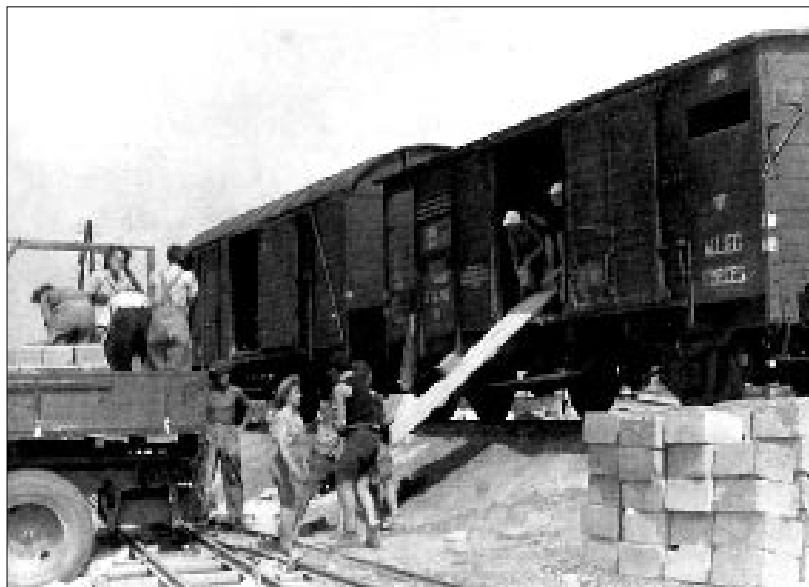
Výplata od *8 SRPNA 1947* do *1. SRPNA 1947*

	K	h
hodin á K		
hodin á K <i>deplat</i>	<i>324</i>	<i>123</i>
Celkem . . .		
SRÁŽKY:	K	h
Daň	<i>25</i>	
nem. a soc. poj.	<i>34</i>	
Součet srážek		
Vyplacený obnos	<i>385</i>	

Obnos vložen v přítomnosti svědků, proto jest změny vyloučen a reklamáce peněz nepřijímána.
Sklad. tiakopis č. 29. **Papír-Pleva-Praha.**

Lønseddel

Det lykkedes for mig at fedte mig ind hos formanden for pladsens grovsmedie, hvor arbejdet bestod i reparation af tipvogne – maskiner og ellers smede hager, som brugtes til at få tømmer til at hænge sammen. Formanden var et venligt og forstående menneske, når han kunne se, at mine kræfter i sommervarmen og varmen fra essen var ved at slippe op, sendte han mig af sted efter øl. Transporten af øllet foregik i to ti liters spande med fem liter i hver. Hans forståelse kneb det dog med, når han i det tidlige morgengry fandt mig snorksovende efter nattens festligheder under en tipvogn. Når han fandt mig, hamrede han med en smedehammer på vognen, det larmede værre end kirkeklokker i et kirketårn. Men op fik han mig.

Sigøjnere og deres særheder

Da Den røde Hær rykker fra Ungarn mod Tjekko-Slovakiet, driver de fascistiske styrker omkring 1 million sigøjnere ind i landet.

At sigøjnerne deltog i arbejdet på byggepladsen har været et samfunds forsøg på at integrere og resocialisere dem. Ved du, at sigøjnere ikke sætter sig på vasen, som vi gør? Næh, de balancerer siddende på lokumsbrættet. Det første ord de lærte mig var: «*Malo*»!
Arbejd langsomt.

En formiddag står jeg på en af togvognene og læsser grus af. En ung pige omkring de 17 år passerer fra den nærliggende lejr. Hun er højgravid, velsagtens i 7. ende eller 8. ende måned. På armen har hun en baby på ca. 1½ år og slæber et barn på ca. tre år.

Barnet humpede og skreg hjerteskærende. Jeg sprang ned vendte bunden i vejret på ungen og afslørede et dybt sår næsten ind til benet. På uforfalsket dansk gav jeg moderen besked på at følge med. Hun protesterede noget, men sigøjnerne på toget sagde: «*Gå nu med ham*».

I kantinen fik jeg varmt vand, vaskede og rensede brutalt med neglebørste og sæbe under ungens skrigen såret og bad moderen vente. På værelset fandt jeg en af mine skjorter og tilbage igen, skar jeg et ærme af og smurte såret ind i en lægende salve. Forbindingen blev lagt med en lille klods ved hælen, således at barnet kunne gå uden at ramme trædepuden. Kokken fik jeg til at overbevise damen om, at hun skulle stille næste dag samme tid, hvis ikke hun mødte op, ville jeg hente hende. Hun mødte troligt op i de følgende dage. Da behandlingen var overstået, fandt jeg på min seng helt nye skjorter og sokker – en tak for god behandling, sandsynligvis stjålet i et stormagasin.

Soldat Svej

Under de 1½ år jeg var illegal, havde jeg ofte logier, hvor jeg tilbragte meget lange aftener og nætter ensom og forladt. Tiden slog jeg ihjel ved igen og igen at læse Visdommens syv Søjler omhandlende arabernes oprør mod tyrkerne og Soldat Svej.

Med de mange nye tjekkiske venner kunne jeg få forfatteren Haseks liv og levned i detaljer. Her viste der sig ligheder mellem dansk og tjekkisk humor, der som resultat fik, at vi knyttede et venskab, som fik betydning i de kommende år, men som blev brudt af Den kolde Krigs følgesygdomme – overvågning – udrensninger og en næsten grænseløs paranoia.

Karlsbroen i 1969

Hver aften drog zigøjnerne ud og spillede på værtshuse og andre steder. Jeg deltog gerne, da det var en særpræget oplevelse. Var værtshusgæsterne nogle fedterøve, spillede de en sørgemusik, der fik tårerne til at trille. Modsat kunne de sætte fut i selv den mest dødkedelige forsamling.

Genopbygning i Stalingrad

«Bygningsarbejderne» havde døbt vor forsamling for:

Pissemændenes Klub – begrundelse for dette specielle navn kendes ikke.

Uffe kom til skade med en finger – bliver opereret og får udbetalt en erstatning. Ham så vi ikke, før den var brugt op. Men det hele var nu ikke gået op i druk og svir.

Næh! Uffe havde i den russiske ambassade fået flg aftale. Vi ville få fri rejse til Stalingrad og efter endt indsats i et genopbygningsarbejde få fri rejse til den grænse, der var nærmest Danmark. Straks kørte vi på for at få visa.

Hurtigt viste det sig, at den allierede kontrolkommission i Ungarn gjorde knuder. Man holdt os hen med tom pølsesnak. Niels var rejst hjem og pr. tlf. spurgte jeg om, han ville med på turen. Et ja betød, at han skulle sende sit pas til mig. Han fik det sendt til mig med en pilot på et rutefly. Men viseringen mislykkes.

En dag får vi besked på, at alt er på plads, nu skal vi blot sende vore pas. Igen ringer jeg til Niels og fortæller, at hans pas er på vej hjem med det og det fly og navnet på piloten. Når han har passet, skal han rejse til Prag straks.

I Stuttgart glemmer han sin pung med alle mønterne ved en bardisk. At han får den igen et ½ år senere med alle mønterne i, vender vi tilbage til. Fra Stuttgart og til Prag kører han på lokumbillet.

Da jeg tager imod ham på Wilsonbanegården i Prag, beder han om min perronbillet. Jeg havde ingen, principielt ødslede vi ikke med værdierne.

«Hvis nogen skal ryge på det her, må det være dig, du er den billigste – mit pas er friskstemplet», sagde han.

På fem forskellige sprog spurgte jeg banevagterne om, hvad klokken var i Slagelse, dermed blev de neutraliseret – Niels slap ud. Få dage senere blev det klart for os, at den allierede kontrolkommission i Ungarn spændte ben

Den kolde Krig var en realitet. Derfor vedtog Pissemændenes Klub at forlade etablisementet uden at betale for kost og logi. Hjemrejsen krævede mønt. Derefter trak vi lod om den rækkefølge, vi skulle forsvinde i.

Vi var i midterfeltet og stak ud gennem vinduerne ved midnatstide.

Hjemrejsen var begyndt.

Niels og Johns turistrejse fra Prag

Ret tavse vandrede vi ud af det nattestille Prag.

Noget egentligt mål havde vi ikke, men klart nok for os begge var at søge mod den vesttyske grænse.

Første station på vejen blev Lidice

Alle mænd og større drenge blev på torvet i Lidice skudt for øjnene af deres børn og koner. Kvinderne blev overført til dødslejren Auschwitz. Når de ikke længere kunne udføre slavearbejde, blev de aflivet. Børnene blev sorteret.

Byen blev jævnet med jorden – intet blev skånet. Kirke og kirkegård ligeså, selv gravstene blev smadret.

Børnene var så små og vejede så lidt, at bødlerne måtte hænge sig i deres fødder for at gennemføre henrettelsen. På mindestenen i Rosenhaven står de manende og tankevækkende ord – en opfordring til handling:

«Her står du tavs
men når du vender dig,
så ti ikke!»

I det tidlige morgengry fandt vi et værtshus i en landsby og stillede den værste sult og tørst. Vi holdt et fagligt møde og blev hurtigt enige om, at når vi nu var der, ja, så kunne vi ligeså godt søge mod seværdige steder.

Børn med ariske træk – lyshårede og blå øjne blev via Lebensborn adopteret af tyske familier. Resten af børnene blev enten aflivet straks eller overgivet til medicinske forsøg under dr. Mengeles kyndige hænder.

Udelukke kan man ikke, at børn fra Lidice har været mellem dem, som blev hængt ved skolen ved Bullenhusen Damm i Hamburg. I Rosenhaven står en mindesten. Den er rejst til minde om de 20 børn, der den 20. april 1945 blev hængt i kælderen under skolen.

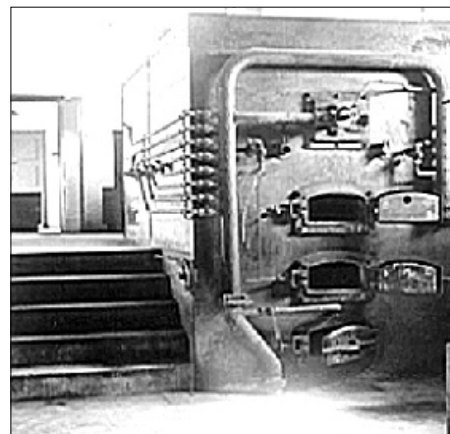
Børnene var blevet brugt som forsøgsdyr, men nu, hvor Nazi-Tysklands nederlag var uundgåeligt, havde bødlerne travlt med at slette deres spor.

anden station – KZ-lejren Theresienstadt.

Under vort besøg i koncentrationslejren Theresienstadt forsøgte vi at tale med et par tidligere fanger. De havde ingen familie, ingen fremtid, de brugte deres sparsomme kræfter på at bevare rædslerne for eftertiden, de skulle jo nødtigt gentages, men de var «levende døde». Ingen smil, ingen mimik. KZ-fangerne viste os andre rum, som ikke er offentligt kendt og tidligere beskrevet.

Overlevelse? Irrelevant spørgsmål, «svinet» (undermennesket) skulle under alle omstændigheder slås ihjel, før eller senere. Problemet var kun, hvordan skulle han aflives? Nazisme i renkultur.

Vi fik også vist krematorierne, hvor knoglerester stadig vidnede om forbrydelserne.

Et af disse var for kirurgiske eksperimenter.

Her blot ét af flere eksempler:

Hvor meget kan narkosen (bedøvelsen) nedsættes ved amputationer, uden at patienten dør? I et andet rum var enormt store fryserum.

Det mere end kneb med at få fangerne til at fortælle om disse forsøg.

Først fedede nazisterne fanger op; undersøgte dem i hoved og numse for at sikre sig, at de havde samme modstandskraft som en god arisk, germansk soldat, ellers havde forsøgene jo ingen videnskabelig værdi. Derefter gik forsøgene i gang. Man ikklædte fangen div. uniformsdele, eller speciel udrustning og satte ham til afkøling i køleskabet. Metodisk kunne man dermed finde frem til hvilken udrustning, der var bedst på Østfronten under forskellige temperaturer og samtidigt få helt sikre informationer om forfrysninger og overlevelseschancer.

Man lod ikke staklerne dø af forfrysninger, næh, man hev dem ud af fryseskabet så betids, at de kunne bruges i den kirurgiske forsøgsafdeling. Her amputerede man de frosne lemmer med og uden bedøvelse.

Niels havde et primitivt landkort med hjemmefra, men alle stednavne var tyske, som nu var erstattet med tjekkiske. Derfor var vi ofte overladt til rent gætteeri. Glemme må man ikke, at der det år var tørke i det meste af Europa, hvilket blev beskrevet som en katastrofe i vor hjemlige sensationspresse. Min mor ringer bekymret til Niels' mor og spørger:

– *«Hvordan tror De vore drenge klarer sig, de skriver jo, at kreaturerne i Tjekko-Slovakiet dør af tørst?»*

Svaret var: – «*De skal ikke bekymre Dem, de to sidste, der dør af tørst er Deres og min søn*»!

I Sudeterområdet

Videre gik det mod Karls Bad, som nu hed Karlovo Vary, et kursted som stammede fra den østrisk-ungarske periode med overdådige kulturpaladser indrettet til tidligeret tiders overklasse, men nu for tjekkisk - slovakiske arbejdere.

Vi havde nu bevæget os ind i Sudetenland – et område tømt for den oprindelige befolkning. Byer stod tomme.

At komme frem var intet problem, distancerne var små, og folk stoppede op og spurgte, om vi ville have et lift.

Det var som hjemme utrolig nemt at tomme den – solidaritet var nøgleordet i en tid, hvor for mange havde for lidt og få for meget. Var vi i en by sidst på dagen, kontaktede vi unge og spurgte vel vidende, at det ikke fandtes:

– «*Hvor ligger ungdomsherberget*»? Det resulterede altid i, at man fandt en løsning. Her er så to eksempler. En ung mand drog hjem til sine forældre, som overlod ægtesengen til lazaronerne.

Inden vi gik på værtshus, bad moderen os så mindeligt at sørge for at hendes søn ikke drak for meget, da han ikke tålte sprut. Det glemte vi og kom noget støvede tilbage. Natten igennem klamrede jeg mig til ægtesengens sidestykker for ikke at falde ud under dens vilde rotationer.

I Industribyen Teplice, velsagtens på størrelse med Roskilde, fandt vi kun ganske få – jeg vil gætte på 15 til 20 beboere. Vi fandt et ismejeri og spurgte om vi kunne købe noget mælk. Damen spurgte:

«*Hvor kommer I fra*»?

For at spare os for lange forklaringer svarede jeg: «*England*».

Hendes datter studerede engelsk og ville have godt af at konversere de to gentlemen, så derfor hentede hun datteren, Denne dukkede op og jeg kunne ret hurtigt falde til ro, med hendes mangelfulde engelske, ville hun ikke kunne afsløre min nødløgn. Pigen var en pryd for damer, skøn – uberørt og meget genert.

Da hun ikke følte, at hendes sprogkundskaber slog til, tilbød hun at hente assistance. Kort tid efter dukkede to modne damer op, Den ene mager som en bønnestage, den anden stor, kraftig nærmest lasket.

De inviterede på middag, og hvis det kneb, kunne vi overnatte hos dem. Vi tog mod tilbuddet og igen var sprogfærdighederne et problem, især da Niels ikke kunne to ord engelsk.

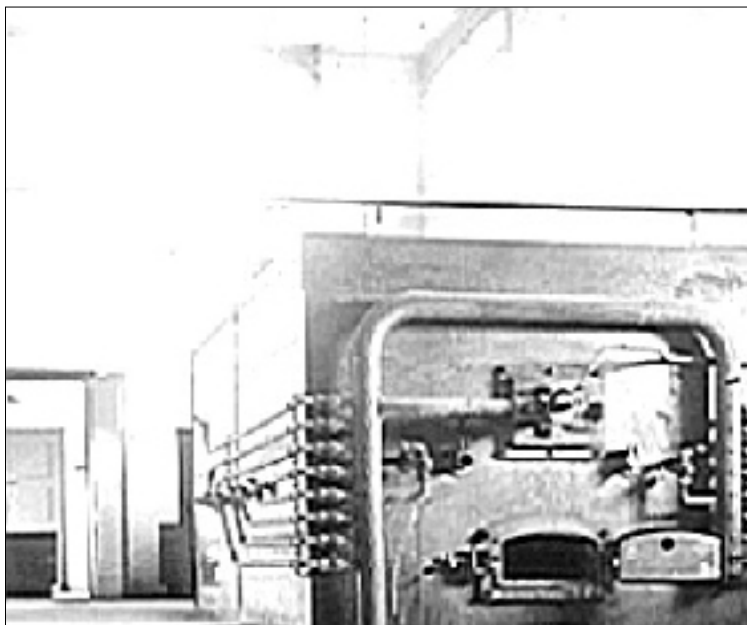
Tiden gik med et slag rommy, da skønjomfruen dukkede op. De modne damer udviste en noget påtrængende interesse for os charmører, værst havde Niels det med den laskede dame. Skønjomfruen skulle hjem i mørket og jeg tilbød galant at eskortere hende, således at hendes uskyld ikke led overlast.

Da jeg kom tilbage, sad en vred Niels på trappen. Da han ret kontant havde afvist alle tilnærmelser, var han blevet smidt ud. Natten tilbragte vi på en mark. Da vi fik øjne konstaterede vi, at vi havde opholdt os under højspændingsledninger.

Da vi kom til bjergvejene, afslog vi ofte de mange tilbud om kørelighed. Landskabet var skønt og vor nydelse blev ikke mindre af at skue ud over de enorme mængder af bohave og militært isenkram, der kransede vejen. Vi misundte tjekkerne, som trods de allieredes påbud, alligevel vippede mere end en million sudetertyskere ud og hjem zu das Vaterland. Havde den danske regering haft blot lidt mod, kunne vi lige så let og elegant have vippet 240.000 tyske flygtninge ud af Danmark.

I de senere år har sudetertyskere beklaget sig over den grusomme behandling, de har fået, og flere har endog nok så uforskammet krævet erstatning.

Trümmerfrauen; ruinfrauer
dette syn mødte os i de fleste
af det tidligere Nazi-Tysklands
større byer.

Samstemmende fortalte tjekkere om, hvorledes nazisterne offentlig på byernes torve havde mishandlet tjekkiske borgere i Nazirigets storhedstid.

Kendsgerningerne var, at kunne en sudetertysker godtgøre, at han/hun havde været loyal over det land, de havde bosat sig i og ikke udført nazihandlinger, – ja da kunne de frit blive.

Vi søgte efter sådanne pragteksemplarer; vi fandt 5 – siger og skriver fem. I grænsebyen mødte vi to friske, svenske piger; de havde mønter og havde hyret et hotelværelse. Uden eskapader af nogen art overnattede vi hos de svenske piger og gav dem gode råd med på vejen. Om jeg fik vekslet mine sidste tjekkiske Korunen med mark hos dem, husker jeg ikke.

I Tyskland kørte vi af principielle grunde på lokumbilletter og altid på sidebanerne med lokaltog. Her var mindre kontrol, og vi kunne uden større palaver hoppe af og på, hvis der var noget af interesse. Udlændinge måtte kun køre med internationale tog uden ophold. Med held brugte vi ved kontrollen på banegårdene at stikke dem lidt papir og så ellers forsvinde. Det gik galt for mig i Heidelberg. Niels havde åbenbart stukket kontrolløren et ugeblad, som denne ikke syntes om. Da turen kom til mig, røg bommen ned med et brag, og jeg blev indhentet langt nede ad gaden. Under eskorte blev jeg bragt til stationsforstanderen.

Uden særlige vanskeligheder spillede jeg dum og uforstående.

Talte de dansk? Engelsk? Men da man demonstrativt fremviste nogle mark, kunne jeg ikke undgå at forstå, at det drejede sig om penge. Jeg hev straks et bundt mark op ad lommen og fik en billet for få kroner til Flensborg. I Heidelberg var jeg søgt op i Universitetsparken for at nyde den skønne udsigt og for at spise de sidste rester af vor proviant, som bestod af USA dåsekød fra lageret i Nemila. Noget fra mig sad en ældre herre, som genert så på, medens jeg fyldte mig.

Da jeg ikke kunne spise op, forsøgte jeg lige så stille for ikke at søre ham, at spørge om han vidste, hvor jeg kunne gøre af den nu overflødige mad. Taknemmelig tog han imod, men for at bevare ligeværdigheden tilbød han mig et stop af sin egen hjemmeavlede tobak. Tålmodigt hørte jeg på hans komplicerede dyrkningsmetode og de raffinerede tilsætningsstoffer, han brugte. Men den hæslige smag frembragte minder fra dengang jeg røg æbleblade. Hjemme i Danmark tog det ikke lang tid før jeg var hjemme ved mors suppegryder og måtte begynde en slavetilværelse for ussel mammon.